

УДК 368.025.6(477)

Михайловська І. М.,*кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів та банківської справи Хмельницького національного університету*

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТРАХУВАННЯ ТРАНСПОРТНИХ РИЗИКІВ

У роботі досліджується та аналізується взаємозв'язок між транспортними та підприємницькими ризиками. Наводяться рекомендації щодо впровадження комплексного проекту страхування ризиків автотранспортного підприємства.

Ключові слова: страхування, транспорт, транспортний ризик, підприємницький ризик, підприємницька діяльність, управлінські рішення, менеджмент ризиків, грошовий потік.

The research investigates and analyzes the interconnection between transport and enterprising risks. It gives recommendations as to the introduction of complex project of insurance of the risks of motor transport enterprise.

Key words: insurance, transport, transport risk, entrepreneurial risk, entrepreneurial activity, managerial decisions, risk management, cash flow.

Постановка проблеми. Будь-яка підприємницька діяльність, як відомо, пов'язана з несподіванками, ступінь яких залежить від можливості підприємця прогнозувати політичну й економічну ситуацію, розраховувати фінансову окупність проєктів, вибирати партнерів по бізнесу, оперативно реагувати на зміни ринку й приймати ефективні управлінські рішення. Однак передбачити всі несподіванки, що супроводжують підприємницьку діяльність, як правило, неможливо, так як саме поняття ризику пов'язується з розумінням небезпеки, загрози, ненадійності, азарту, невизначеності, непевності та як результат – збитку.

Тому не варто недооцінювати таке притаманне, на нашу думку, у всіх галузях явище, як ризик, та потрібно приділяти все більше уваги страхуванню як інструменту управління ризиками, зокрема транспортних підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед останніх дисертаційних досліджень проведених в Україні, і які б сто-

сувались страхування транспортних ризиків або формування стратегії страхування, можна назвати роботи І. Л. Морозової, Н. В. Онищенко, К. Г. Воблого, О. Д. Вовчак, Н. І. Машина, Н. В. Ткаченко, Т. В. Яворської, Я. П. Шумелда.

Серед наукових праць, у яких розглядаються аспекти страхування ризиків при транспортних перевезеннях, варто виділити роботи таких авторів, як В. Д. Базелевич, О. Д. Заруба, С. С. Осадець, Г. С. Івашин. Вони спробували не тільки проаналізувати страхову діяльність у сфері перевезень, але і запропонувати декілька пропозицій щодо покращення стану українського страхового ринку транспортних перевезень.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є вивчення ситуації, проблем страхування як інструменту управління ризиками транспортних підприємств та розгляд ризиків страхування при транспортних перевезеннях. Дослідивши головні проблеми, які залишаються в галузі страхування, запропонувати пропозиції для конкретних ситуацій щодо вдосконалення ризиків при транспортних перевезеннях в Україні, звернути увагу на корпоративні програми страхування та практику їхнього застосування.

Виклад основного матеріалу.

Як і будь-який інший сегмент економічної системи, транспортна галузь відчуває на собі дію різних за своєю природою та характером впливу негативних чинників (ризиків). На сьогодні більшість економістів погоджуються з тим, що сучасне суспільство варто розглядати як “суспільство ризику”, тобто всі учасники економічних процесів під впливом різних ризиків. Відповідно, основне завдання суб’єктів економічного процесу полягає в розробці та запровадженні заходів, спрямованих на зменшення або навіть ліквідацію негативного впливу ризиків на їхню діяльність. Одним із найбільш популярних інструментів управління ризиками транспортних підприємств є страхування. Проте підприємства транспортної галузі при використанні страхування найчастіше обмежуються вибором одного зі стандартних страхових продуктів та пошуку найнижчої ціни. При такому підході більшість важливих питань залишається поза увагою транспортного підприємства. Таким чином, проблема формування стратегії страхування транспортних ризиків потребує додаткових досліджень [9, с.110].

Отож, основними заходами, які використовуються для зменшення ризиків є [2, с.198]:

– адміністративні заходи, спрямовані на попередження негативних наслідків ризиків (попереджувальні заходи);

- диверсифікація ризиків;
- створення внутрішнього резервного фонду;
- страхування.

У сучасній науковій економічній літературі вже не піддається сумніву той факт, що всі підприємства та організації знаходяться під дією цілого комплексу ризиків, під якими розуміються деякі непередбачувані події, які несуть у собі загрозу для організації та людей.

Ще нещодавно, за даними ліги страхових організацій Європи, на страховий ринок України припадало тільки 0,05% загального обсягу страхових послуг, що пропонуються на нашому континенті. У цілому, рівень розвитку вітчизняного страхового ринку охоплює не більш 10% ризиків, що є в Україні, у той час як у розвинутих країнах цей показник досягає 90 – 95% [7, с. 88].

Без сумніву, практичний досвід українських підприємств показує, що найкращий ефект досягається у випадку використання всіх чотирьох заходів, що дають змогу мінімізувати ризик. Проте, якщо провести їхній порівняльний аналіз, то виявиться, що найефективнішим є страхування. Але необхідно зосередитись над тим, що перед укладанням договору страхування, страхова компанія оцінює ступінь ризику за інформацією, наданою підприємством-страхувальником або іншою уповноваженою особою (документи, які свідчать про фінансовий стан позичальника, техніко-економічне обґрунтування заходів, які кредитуються, копії контрактів, під які надається кредит тощо).

Особливу роль страхування може відігравати в транспортних перевезеннях. Тут надзвичайно багато ризиків, зумовлених природними чинниками, що призводять до великих втрат. Перспективним є якомога ширше застосування зарубіжного досвіду страхування. Страхування при транспортних перевезеннях прямо стосується розвитку міжнародного бізнесу. Україна – держава в центрі Європи. Тут перетинаються транспортні артерії, що сполучають Схід і Захід. Зростає товарообмін інших країн з нашою державою, збільшуються транзитні вантажопотоки. Страхування вантажів, пасажирів, транспортних засобів.

Нині в наукових публікаціях приділяється багато уваги особливостям функціонування страхового бізнесу в Україні, розглядаються численні напрями та шляхи вдосконалення страхування. Однак сучасна економічна наука майже не досліджує аспекти страхування ризиків при транспортних перевезеннях. А проте в умовах усе більшої фінансової глобалізації саме це питання є дуже суттєвим і стратегічно важливим для розвитку України.

Важливість організації страхового захисту транспортних перевезень пов'язана із специфікою притаманною самому транспортному процесу та ризикам транспортного підприємства:

- катастрофічний характер збитків, коли можливий фінансовий крах підприємства через одночасну загибель транспортного засобу, вантажу, пасажирів та екіпажу;

- слабка передбачуваність конкретних ризиків (загроз), які можуть виникнути на шляху транспортного засобу, пов'язана із великою різноманітністю таких загроз. Відповідно, розроблюються окремі кваліфікаційні вимоги до перевізників, систем безпеки, транспортних засобів, тари тощо;

- при реалізації транспортної послуги, власник, як правило, не контролює свій майновий інтерес у транспортному засобі, яке здійснює перевезення, або у збереженні вантажу, та передає відповідальність за збереження своєї власності перевізнику;

- наявність проміжків часу, протягом яких відсутня інформація щодо місця його перебування. У XVII ст. після виходу судна з порту завантаження про нього не було відомостей до моменту його повернення або інформація передавалась через кораблі, що йшли у зворотному напрямку. Із розвитком засобів комунікації ця проблема зменшилась, але все ще існує.

Також важливим для транспортного підприємництва є поняття “підприємницького ризику” – ризику, що виникає за будь-яких видів підприємницької діяльності, пов'язаних із виробництвом продукції, товарів і послуг, їхньою реалізацією, товарно-грошовими операціями, комерцією й здійсненням науково-технічних проектів. Він пов'язаний як із зовнішніми чинниками, що впливають на підприємницьку діяльність, так і з внутрішніми факторами самого підприємницького виробництва [4, с. 21].

При страхуванні підприємницької діяльності об'єктом страхування є ризики збитків у цій діяльності внаслідок порушення зобов'язань контрагентами підприємця або ризику втрат у випадку зміни умов діяльності з незалежних від підприємця обставин, включаючи ризик неотримання прибутку.

Виходячи з наведеного, розглянемо поняття “комплексного підходу” в управлінні ризиками транспортних підприємств. Але тут головною вимогою до правильного формування комплексної програми страхування є її здатність забезпечувати якісний ризик-менеджмент бізнес-процесів клієнтів [3, с. 93].

“Ризик-менеджмент” (risk management), тобто управління ризиками у його найширшому розумінні. Як система ризик-менеджмент утворюється з низки послідовних етапів,

які, своєю чергою, складаються з низки різноманітних заходів організаційно-фінансового характеру. Зазначені етапи набувають такого змісту:

- аналіз ризику;
- контроль за ризиком;
- фінансування ризику.

Аналіз ризику є комплексним етапом, протягом якого передбачається послідовна кваліфікація та квантифікація ризику, а саме:

- діагностика, або ідентифікація, ризиків (кваліфікація);
- оцінювання ризиків кількісними методами (квантифікація);
- визначення послідовності наступних дій на підставі загальної оцінки ризику в даній конкретній ситуації.

Початковим кроком на етапі аналізу ризику є вивчення ситуації з погляду можливості та причин його появи в суб'єкта господарювання – носія ризику. На появу ризиків впливають різні причини, які умовно можна поділити на зовнішні та внутрішні. Зовнішні причини, як звичайно, виводяться з умов довкілля, розташування господарського суб'єкта на певній території, стану попереджувальної інфраструктури. Суб'єкт не має значного впливу на зовнішні причини. Внутрішні причини – це стан та вид майна, що належить суб'єктові, характер технології виробництва чи іншої діяльності, а також стан власних засобів безпеки (попередження ризиків).

Розглянута комплексна діагностика ризиків дає змогу простежити не лише їхній розвиток та сфери поширення, а й негативні наслідки кумуляції таких ризиків, тобто взаємного їхнього впливу і нагромадження. З метою виконання цього значного за обсягом завдання слід залучати найрізноманітніші джерела інформації та використовувати найдосконаліші методи кваліфікаційного аналізу ризиків.

Для підприємств, незалежно від форми власності та сфер діяльності, найтипівішими є такі ризики: можлива втрата (загибель), недостача або пошкодження основних чи обігових коштів підприємства, виникнення цивільної відповідальності підприємств за зобов'язаннями, що виникають внаслідок заподіяння шкоди життю, здоров'ю і майну 3-х осіб або довкіллю, можливі збитки або неотримання очікуваного прибутку, у зв'язку зі зміною умов функціонування підприємств через обставини, що не залежать від нього. Наслідками цих ризиків зазвичай є немінучі фінансові втрати, що можуть порушити будь-який, навіть добре збалансований бюджет підприємства, а часом навіть бути згубними для бізнесу. Так, збитки від над-

звичайних ситуацій призводять до банкрутства підприємства упродовж 1-го й ще 23% – подальших 2-3 роки [7, с. 133].

Виходячи з цього, наведемо приклад комплексного проекту врахування ризиків для автотранспортного підприємства для якого пакет може складатися з таких послуг: страхування відповідальності експедитора й автоперевізника (СМР), страхування автотранспорту, обов'язкове страхування цивільної відповідальності транспортних засобів на території України й за кордоном (зелена карта), страхування водіїв і пасажирів від нещасних випадків та інші (наприклад, вантажі та майно).

Висновки. Важливим є те, що страхування як інструмент мінімізації ризиків ефективно впливає на керування грошовими потоками, так як рівномірність відрахувань страхових платежів та зустрічний потік коштів у формі страхового відшкодування, внаслідок страхових випадків, не спричиняють дестабілізації фінансового циклу підприємства. Тому саму галузь страхування, що передбачає забезпечення від ризиків, варто досліджувати як процес у причинно-наслідковому, організаційно-технічному й економічному аспектах, що ідентифікуються на стадіях взяття ризиків на страхування й реалізації їх у конкретних умовах. Тому таке явище, як менеджмент ризиків, тобто їхнє управління, є надзвичайно важливим інструментом в галузі страхування транспортних підприємств. Такий менеджмент слід сприймати як процес вибору оптимальної, тобто економічно найбільш ефективної структури інструментів впливу на ризики та їхні наслідки в цілісній системі українського страхового ринку.

Становлення та розвиток транспортного комплексу України повинна передбачати забезпечення своєчасного, повного та якісного задоволення потреб населення і суспільного виробництва у перевезеннях, створення рівних умов для розвитку господарської діяльності підприємств транспорту всіх форм власності та забезпечувати входження транспортного комплексу України до Європейської та світової транспортної системи.

Література

1. Вобльий К. Г. Основы экономики страхования. – М.: Изд. Центр “Анкил”, 1995. – С.362
2. Вовчак О. Д. Страхування: Навчальний посібник. 3-тє видання, стереотипне. – Львів: “Новий Світ-2000”, 2006. – С. 480
3. Базилевич В. Д. Страхова справа. – К.: Знання, 2006. – 351 с.
4. Базилевич В., Уманцев Ю. Розвиток конкуренції на страховому ринку України. – Вісник КНТЕУ, 5/2000. – С. 21.
5. Закон України “Про транспорт”, ВВР, 1994.

6. Страхування: теорія та практика: Навчально-методичний посібник / Внукова Н. М., Успенко В. І, Временко Л. В. та ін.; За загальною редакцією проф. Внукової Н.М. – Харків: Бурун Книга, 2004. – С. 268.
7. Реверчук С. К., Сива Т. В. Історія страхування: Підручник. Затверджено МОН. – К.: Знання, 2005. – 213 с.
8. Залетов О. М. Страхування UA. Навчальний посібник / За редакцією д.е.н. О.О.Слюсаренко – К.: Міжнародна агенція "BeeZone", 2003. – С. 148
9. Шумелда Я. П. Страхування: навчальний посібник. Видання друге, розширене. – К.: Міжнародна агенція "Бізон", 2007. – 384 с.
10. Яворська Т. В. Страхіві послуги: Навч. Посіб. – К.: Знання, 2008. – 350 с.